

Opmerkelijke rapporten

VAN DEN BERG A. B. & BOSMAN C. A. W. 1995. *Lijst van Nederlandse vogels*. Santpoort-Zuid. 75 p. Te bestellen door overmaking van f 30,- op postbank 3682043 ten name van A. B. van den Berg te Santpoort-Zuid.

De lijst van in Nederland waargenomen vogelsoorten moet vrijwel continu worden bijgesteld. Enerzijds worden er jaarlijks nieuwe soorten toegevoegd, anderzijds verdwijnen soorten van de lijst omdat de documentatie van weleer nu te licht wordt bevonden. Het is de grote verdienste van Arnoud van den Berg en Cecilia Bosman geweest dat zij sinds 1988 jaarlijks rapporten hebben geproduceerd waarin de stand van zaken nauwkeurig wordt bijgehouden.

Gelukkig ligt de tijd dat er een alternatieve Dutch Birding Association Checklist werd gepubliceerd ver achter ons. In de lijsten van Van den Berg & Bosman zijn alle beslissingen van de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA) verwerkt, zodat men met deze lijst uitstekend geïnformeerd is over de huidige stand van zaken.

In de lijst worden van alle in Nederland waargenomen soorten en ondersoorten enkele bijzonderheden genoemd. Deze informatie wordt gegeven in de vorm van codes en afkortingen. Bij de zeer zeldzame en zeldzame soorten en voor een deel ook bij de vrij zeldzame soorten worden veel zo niet alle gevallen opgesomd. De leesbaarheid van het geheel wordt sterk bevorderd door een inlegvel waarop alle gebruikte afkortingen en codes worden verklaard, zodat men niet steeds hoeft te bladeren om de betekenis van de codes op te zoeken.

Het is genoegzaam bekend dat Arnoud van den Berg zich ook graag bezig houdt met de naamgeving van Nederlandse vogels. In een aantal bijlagen wordt daar uitvoerig op ingegaan. Het zal velen plezier doen de naam Bokje in plaats van Bok weer terug te zien. Wellicht kennen we binnenkort onder invloed van de nieuwe spellingsvoorschriften ook weer de Slangenarend en de Notenkraaker. - *Jelle van Dijk*

VAN DIJK A. J., HUSTINGS F. & VERSTRAEL T. 1994. *SOVON Broedvogelverslag 1992*. SOVON-monitoringrapport 1994/03. SOVON, Beek-Ubbergen. 88 p. Te bestellen door storting van f 25 op postbank 2905988 t.n.v. SOVON, Beek-Ubbergen, onder vermelding van "Broedvogels 1992".

Tot nu toe waren deelnemers aan de SOVON-broedvogelprojecten voor wat betreft de rapportage aangewezen op wat hierover in SOVON Nieuws werd verteld. In deze situatie is met het uitbrengen van bovengenoemd verslag verandering gekomen. Voor het eerst worden nu de resultaten van het BMP- en het BSP-project over één jaar (1992) gezamenlijk gepresenteerd. Bijzonder waardevol blijken de vele aanvullende gegevens te zijn die beschikbaar komen uit het broedvogelonderzoek door instituten en provincies. Hierbij kan gedacht worden aan de monitoringprogramma's in het Deltagebied en het Waddengebied en het grootschalig broedvogelonder-

zoek dat in verschillende provincies plaatsvindt.

In dit rapport ligt het accent op de zeldzame broedvogels en de kolonievogels. Het is de bedoeling dat de meer algemene soorten in de volgende verslagen meer aandacht zullen krijgen. Dat neemt niet weg dat in dit verslag toch ook heel wat over onze algemene broedvogels is te lezen. Zo zijn in dit verslag alle BMP-indexen vanaf de start van het BMP (1984) te vinden, waarbij voor een aantal soorten aparte indexcijfers zijn opgenomen voor agrarische gebieden, bosgebieden en natuurgebieden (duin, heide).

Het verslag biedt een schat aan informatie over onze koloniebroeders en zeldzame broedvogels. De goed leesbare tekst wordt ondersteund door een groot aantal kaartjes. Natuurlijk is ons land in 1992 niet volledig op broedvogels onderzocht. Van elke soort wordt meege-deeld hoeveel territoria er aangetroffen zijn en vanuit dit getal wordt een schatting gemaakt voor geheel Nederland. Het verslag gaat uitgebreid in op de ontwikkelingen bij meeuwen en sterns waar men kan beschikken over mooie series van (vrijwel) volledige tellingen. Ook over soorten die de laatste jaren nogal in de belangstelling staan zoals Woudaapje, Kwartelkoning, Buidelmees en Grauwe Gors, wordt men uitvoerig geïnformeerd. Soorten waarvan wellicht binnenkort een broedgeval valt te verwachten, komen ook aan bod. Zo worden waarnemingen uit de broedtijd genoemd bij soorten als Oehoe, Krekeltzanger en Noordse Nachtegaal.

Dit verslag zal ongetwijfeld door velen met enthousiasme ontvangen zijn. Nu eens geen ingewikkelde analyses over de mate van betrouwbaarheid (die af en toe ook nodig zijn!), maar een aantrekkelijke presentatie van de gegevens. Te hopen is dat SOVON op de ingeslagen weg zal voortgaan en dat dit de broedvogelprojecten nieuwe impulsen zal geven. - *Jelle van Dijk*

GROOT H., HAGEMEIJER W. & VERSTRAEL T. 1994. *Punt Transect Tellingen in seizoen 1992/93 in Nederland*. SOVON-monitoringrapport 1994/04. Beek-Ubbergen. 95 p. Te bestellen door storting van f 25 op postbank 2905988 t.n.v. SOVON, Beek-Ubbergen, onder vermelding van "PTT 1992/93".

Sinds december 1978 organiseert SOVON in samenwerking met het CBS het PTT-project. Een deelnemer aan dit project zet een route van 20 telpunten uit. Driemaal per winterseizoen wordt deze route afgelegd waarbij op elk telpunt gedurende vijf minuten alle vogels worden genoteerd. Het doel van dit project is om vast te stellen welke korte en lange termijn veranderingen optreden in de aantallen van in ons land verblijvende wintervogels.

Voor de eerste maal in het bestaan van dit SOVON-project hebben alle deelnemers een rapport ontvangen. Tot nu toe bleef de informatiestroom over de resultaten van dit project beperkt tot enkele niet bijster interessante rapporten die tegen betaling verkrijgbaar waren. Verder verschenen er niet zo gemakkelijk leesbare stukken in verschillende tijdschriften zoals *Limosa* en *Kwartalberichten Milieustatistiek CBS*. Het moge duidelijk zijn dat

SOVON en CBS naar de waarnemers toe zo langzamerhand wel iets hadden goed te maken. Met dit verslag is daar ruimschoots aan voldaan.

Het PTT-project mag zich nog steeds in een behoorlijke populariteit verheugen: in het seizoen 1992/93 werden 382 routes geteld. Opvallend vergeleken met het BMP is dat deze routes veel gelijkmatiger over ons land zijn verspreid dan de BMP-plots. Zijn provincies als Zeeland, Friesland en Flevoland bij het BMP slecht vertegenwoordigd, bij het PTT-project doen deze provincies duidelijk mee.

Het verslag biedt een schat aan informatie. Leuk is natuurlijk te lezen welke soorten het talrijkst waren (Kolgans, Spreeuw, Kokmeeuw) en welke soorten de hoogste presentie haalden (Zwarte Kraai, Merel, Koolmees). Interessanter zijn de goed leesbare soortbesprekingen, waarbij behalve de kaart van de decembertelling ook een grafiekje te zien is van de trend vanaf het begin van het project. Bij soorten die sterk geclusterd voorkomen en gevoelig zijn voor winterse omstandigheden zoals Kievit en Goudplevier wordt dit terecht achterwege gelaten. De kaartjes laten zien hoe de winterverspreiding er uitziet. Daarbij kan elke deelnemer 'zijn' route op de kaartjes terugvinden. Deze kaartjes geven voor opvallende soorten zoals Kolgans en Roek vermoedelijk een beter beeld van de winterverspreiding dan de kaartjes in de Atlas van de Nederlandse Vogels (1987) waar de resultaten van zes jaren op één kaartje zijn samengebracht. Voor minder opvallende soorten als Patrijs en Zanglijster geven de kaartjes geen goed beeld van de werkelijke verspreiding. Dat is op zich niet zo erg, want bij dit project gaat het in de eerste plaats om het vaststellen van trends. Het aardige van dit verslag is vooral dat tellers kunnen vaststellen dat hun 'losse' waarnemingen van bijvoorbeeld Boomkruipers toch bij elkaar kunnen leiden tot het vaststellen van een positieve trend.

Ieder jaar een verslag in deze omvang is wellicht wat teveel gevraagd, maar regelmatige verslaggeving in vergelijkbare vorm zal door velen zeer gewaardeerd worden en kan een stimulans zijn nieuwe deelnemers voor dit project te werven. - *Jelle van Dijk*

VAN ROOMEN M. W. J., KLEMAN M. C. M., VAN DER WINDEN E. A. J. & GANZEN- EN ZWANENWERKGROEP NEDERLAND 1994. *Watervogels in Nederland in januari 1993*. SOVON-monitoringrapport 94.01, RIZA-rapport BM93.32, IKC-Natuurbeheer werkdocument 57. SOVON, Beek-Ubbergen. 73 p. Te bestellen door storting van f 25 op postbank 2905988 t.n.v. SOVON, Beek-Ubbergen, onder vermelding van "Watervogels 1993".

Temidden van de vele rapporten die over watervogeltellingen verschijnen, neemt dit rapport een bijzondere plaats in. Voor de eerste maal zijn hier de telresultaten van de midwintertellingen van futen, Aalscholver, reigers, eenden, ganzen, zwanen, Meerkoet, steltlopers en meeuwen samengebracht.

Nog steeds is het van belang zoveel mogelijk gebieden te tellen, maar sinds enkele jaren ligt de nadruk bij het onderzoek op het tellen van ruim 80 referentiegebieden. Het gaat hierbij niet om kleine steekproefgebiedjes, waarvan de telresultaten vervolgens door statistici worden geëxtrapoleerd. Gekozen is voor een opzet waarbij

de belangrijkste populaties zeker geteld zullen worden. De belangrijkste watervogelgebieden van ons land zijn dan ook alle terug te vinden op de kaart van de referentiegebieden. Een tabel geeft aan welk percentage van het totaal aantal in die referentiegebieden is aangetroffen. Soorten die geconcentreerd voorkomen zoals de Topperend scoren daarbij duidelijk hoger (95%) dan een verspreid voorkomende soort als de Drieteenstrandloper (34%). Voor de monitoring van zwanen, ganzen en zeeëenden zal worden doorgegaan met het organiseren van integrale tellingen.

Dat Nederland buitengewoon belangrijk is voor veel soorten, is genoegzaam bekend. Doordat in dit verslag zoveel soorten worden besproken, wordt dat belang nog eens extra onderstreept. - *Jelle van Dijk*

VAN DER HAVE T. M., VAN DE SANT S., VERKUIL Y. & VAN DER WINDEN J. (red.) 1993. *Waterbirds in the Sivash, Ukraine, spring 1992*. WIWO rapport 36. Stichting Werkgroep Internationaal Wad- en Watervogelonderzoek, Zeist. 92 p. + bijlagen. Prijs f 20,-.

Dit rapport doet verslag van een ornithologische expeditie in april-mei 1992 naar het Sivash gebied, gelegen aan de Zee van Azov in Oekraïne. Dit gebied vormt een belangrijk tussenstation voor steltlopers die broeden in N-Europa en Rusland en via de Middellandse Zee naar de Afrikaanse overwinteringsgebieden vliegen. Gepresenteerd worden frequente tellingen van alle voorkomende watervogels, resultaten van voedsel ecologisch onderzoek aan steltlopers en metingen aan gevangen steltlopers (conditie, biometrie). De studie spitste zich toe op de Breedbekstrandloper. Het gebied wordt op de voorjaartrek door naar schatting 30% van de Europese populatie van deze soort bezocht.

HUSTINGS F. & VAN DIJK K. (red.) 1994. *Bird census in the Kizilirmak delta, Turkey, in spring 1992*. WIWO rapport 45. Stichting Werkgroep Internationaal Wad- en Watervogelonderzoek, Zeist. 160 p. + bijlagen. Prijs f 25,-.

De Kizilirmak delta vormt het grootste wetland aan de Turkse zijde van de Zwarte Zee. In samenwerking met Turken en Engelsen werd door een groep Nederlandse vogelaars in het voorjaar van 1992 een broedvogelinventarisatie uitgevoerd van dit gebied. In het fraai uitgevoerde rapport staan de resultaten van deze inventarisatie centraal. Daarnaast wordt aandacht besteed aan doortrekkers en worden telgegevens gepresenteerd van aanwezige watervogels. Totaal werden 121 vogelsoorten als zeker of waarschijnlijk broedend vastgesteld, waaronder Kroeskoppelikaan (6 paar), Purperreiger (475-500), Kraanvogel (40-50), Bruine Kiekendief (250-275) en Grote Karekiet (275-325).

HAGEMELER E. J. M. (red.) 1994. *Wintering waterbirds in the coastal wetlands of Albania, 1993*. WIWO rapport 49. Stichting Werkgroep Internationaal Wad- en Watervogelonderzoek, Zeist. 78 p. + bijlagen. Prijs f 20,-.

In februari - maart 1993 werd voor het eerst een integrale telling uitgevoerd van overwinterende watervogels langs de Albanese kust. Dit gebied bestaat uit een keten van wetlands, waarvan een aantal nog redelijk intact zijn. In het rapport wordt een uitgebreide beschrijving gegeven van deze terreinen en de watervogels die er voorkomen. Belangrijke soorten die in Albanië overwinteren zijn Kroeskoppelikaan en Dwergaalscholver.

WIWO-rapporten zijn te bestellen door overmaking van het vermelde bedrag + f 15,- per order (administratiekosten) op postbank 2666009 t.n.v. Stichting WIWO, Vreeland, met vermelding van het gewenste rapportnummer. - *Kees Koffijberg*

VELDKAMP R. 1994. *Voedselkeus van Aalscholvers Phalacrocorax carbo sinensis in Noordwest-Overijssel*. Rapport Bureau Veldkamp, Steenwijk.

Naar aanleiding van het recent sterk toegenomen aantal klachten over de predatiedruk door Aalscholvers op commercieel beviste vissoorten is onder auspiciën van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij een werkgroep "Aalscholvers en visserij" ingesteld, die zich ten doel heeft gesteld alle aspecten van deze kwestie te inventariseren om te kunnen komen tot een verantwoorde aanpak van deze veronderstelde problemen. In deze werkgroep zijn alle bij de materie betrokken instanties (overheid, visserij en natuurbescherming) vertegenwoordigd. De werkgroep richt zich met name op de drie voornaamste 'probleemgebieden' in ons land, te weten de Grevelingen, het IJsselmeer en Noordwest-Overijssel. Voor wat betreft dit laatste gebied is één van de eerste initiatieven van de werkgroep geweest de financiering van de uitwerking van het omvangrijke voedselonderzoek aan Aalscholvers dat tussen 1989 en 1993 in de kolonie van Wanneperveen werd verricht door Ronnie Veldkamp. Dit heeft geleid tot de totstandkoming van een bijzonder boeiend rapport, dat de basisgegevens moet aanreiken om tot een verantwoorde inschatting te kunnen komen van eventuele schade die Aalscholvers in deze regio aan de beroepsvisserij toebrengen.

Door het hele rapport heen laat de auteur duidelijk blijken hoezeer hij door deze zwarte viseters gefascineerd is en wat een enorme hoeveelheden tijd en energie hij erin gestoken heeft om de geheimen van hun voedsel生态学 op een zo verantwoord mogelijke wijze kwantitatief te ontrafelen. Enkele opvallende resultaten komen naar voren uit de gemaakte vergelijking tussen twee verschillende methoden om de voedselkeuze te bepalen. De tegenwoordig meest populaire methode bestaat erin om op rust- of broedplaatsen braakballen te

verzamelen en de daarin aan te treffen onverteerbare visresten te analyseren. Veldkamp beveelt deze methode aan als de beste voor kwantitatief voedselonderzoek in de loop van het jaar. Hij vond echter duidelijke aanwijzingen dat in de jongentijd de productie van braakballen bij de adulte vogels vrijwel nihil wordt en voor deze periode van het jaar lijkt het dan ook beter om de aloude methode van het verzamelen van uitgebraakte vis te hanteren. Beide methoden hebben ook andere structurele tekortkomingen. Zo leveren braakbalanalyses waarschijnlijk, als gevolg van slijtage van de visresten, onderschattingen op van lengte en gewicht van de geconsumeerde vissen, terwijl bij uitgebraakte vis geen directe link gelegd kan worden met individuele dagrantsoenen en een duidelijk risico bestaat op overschatting van het aandeel grotere prooiën.

Interessant is het voorts om te lezen dat tegenwoordig de Aalscholvers in Noordwest-Overijssel voornamelijk vissen in de meren in de onmiddellijke omgeving van de kolonie, waar ze groepsgewijs de vis opdrijven. Uitstapjes naar Zwarte Meer, Ketelmeer en zelfs IJsselmeer komen nog steeds voor, maar zijn minder frequent dan in vroegere jaren. De predatiedruk in de meren rondom de kolonie wordt dan ook verondersteld fiks te zijn toegenomen. In tegenstelling tot wat bij andere kolonies werd gesuggereerd, blijken Aalscholvers in Wanneperveen wel degelijk grote Brasems te vangen, hoewel de soort in relatie tot het aanbod werd ondergewaardeerd. De auteur suggereert dat deze vaststelling wellicht ten dele samenhangt met de in het verleden elders gehanteerde methoden, waardoor Brasem in braakballen niet als zodanig werd herkend. Door in het vervolg naast otolieten en keeltanden ook kauwplaten in de analyses mee te nemen, wordt gesteld dat deze methodische tekortkoming kan worden ondervangen.

De Aalscholvers van Wanneperveen hebben een hoger broedsucces dan die van de kolonies rond het IJsselmeer. Ze blijken dan ook in ieder geval tegenwoordig minder afhankelijk te zijn van het IJsselmeer als voedselgebied dan in het verleden. Veldkamp suggereert dat dit de oorzaak is dat ze voornamelijk van karperachtigen leven, hetgeen door de jaren heen een veel stabielere basis zou bieden dan de wisselende populaties van baarsachtigen waarvan de Aalscholvers uit de IJsselmeerkolonies goeddeels afhankelijk zijn. Duidelijk is dat voor diverse onderzoekers aan deze weer actueel geworden 'visrovers' dit onderzoek van Ronnie Veldkamp weer diverse uitdagingen opwerpt en hoewel diverse van zijn suggesties nogal gewaagd lijken in het licht van andere onderzoeksresultaten, is het aangaan van deze uitdagingen nodig om uiteindelijk te kunnen komen tot een voor alle partijen bevredigend samengaan van populaties van natuurbeschermers, vissers en Aalscholvers. - *Maarten Platteeuw*